

معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با تأکید بر نقش تعدیل‌کنندگی اندازه موسسه حسابرسی

زهره حاجیها*

دانشیار حسابداری، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
عادله آزادزاده

کارشناس ارشد حسابداری، باشگاه پژوهشگران و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجنورد، بجنورد، ایران.

چکیده

این پژوهش به بررسی رابطه بین معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته با قابلیت مقایسه اطلاعات حسابداری با تأکید بر نقش تعدیل‌کنندگی اندازه موسسه حسابرسی می‌پردازد. شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، روش‌های حسابداری را انتخاب می‌کنند تا اطلاعات حسابداری‌شان، قابلیت مقایسه کمتری نسبت به شرکت‌های هم صنعتشان داشته باشند و از کشف معاملات غیرقانونی با اشخاص وابسته جلوگیری کنند. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. نتایج نشان داد بین کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد؛ اما در آزمون‌های بیشتر نتایج نشان داد که بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. بین معیار دوم معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی نیز ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. در نهایت، ارتباطی بین نوسان در ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود ندارد و اندازه موسسه حسابرسی نیز بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تاثیر معناداری ندارد.

واژگان کلیدی: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته، اندازه موسسه حسابرسی.

۱- مقدمه

قابلیت مقایسه اطلاعات حسابداری برای سرمایه‌گذاران شرکت و قانون‌گذاران از اهمیت بسزایی برخوردار است و زمانی افزایش می‌یابد که شرکت‌ها در رویدادهای اقتصادی مشابه، ارقام حسابداری مشابهی را ارائه کنند (چرکپ ۲۰۱۶؛ ۶). «معاملات با اشخاص وابسته» به رویدادهایی که به موجب آن انتقال منابع، خدمات کاری یا تعهداتی بین اشخاص وابسته صورت می‌گیرد، بدون توجه به اینکه پولی مطالبه شده باشد، اشاره می‌کند (ریکاردی ۲۰۱۶؛ ۲؛ ۲۷۸). ماهیت اصلی معاملات با اشخاص وابسته پیچیده است به دلیل اینکه چنین معاملاتی در شرایطی متفاوت از معاملات واقعی به وقوع می‌پیوندد. مدیریت، معاملات با اشخاص وابسته را جهت سرپیچی از کنترل‌های قانونی و پنهان کردن عملکرد واقعی اقتصادی شرکت از ذینفعانشان انجام می‌دهد، به طوری که یکی از پیامدهای آن مدیریت سود می‌باشد که اعتماد سرمایه‌گذاران را درباره عملکرد و اعتبار صورت‌های مالی شرکت کاهش می‌دهد که سرانجام مدیران اجرایی شرکت برای افزایش سرمایه اضافی در آینده با مشکل مواجه خواهند شد (هوانگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۳؛ ۲۹۵). از آنجایی که معامله با اشخاص وابسته، مخفی‌کاری و تقلب مالی را تسهیل می‌کند، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، تمایل به انتخاب روش‌های حسابداری و تولید اطلاعات مالی دارند که از قابلیت مقایسه کمتری نسبت به سایر شرکت‌های مشابه برخوردار باشد تا امکان تشخیص معاملات غیرقانونی با اشخاص وابسته توسط دولت حداقل شود و مالیات کاهش یابد و یا از هرگونه نظارت توسط سایر ذینفعان خودداری نمایند. معاملات با اشخاص وابسته هم از منظر قانونی و هم از منظر استانداردهای حسابداری و حسابرسی حائز اهمیت است. از سوی دیگر، نظارت‌کنندگان اغلب از اطلاعات مالی شرکت‌های مشابه برای کشف معاملات غیرقانونی و غیرمنصفانه با اشخاص وابسته استفاده می‌کنند (کانگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۶؛ ۲)؛ بنابراین این موضوع ضرورت دارد که بررسی شود آیا بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران ارتباط وجود دارد؟ چرا که انتظار بر این است که این معاملات به دلیل جنبه غیر عادی خود مقایسه پذیری گزارشگری مالی را مورد مخاطره قرار داده و شرکت را از شرکت‌های هم صنعت خود متفاوت و متمایز می‌نماید. از سوی دیگر نوع و محتوای این معاملات هم خود به تنهایی حائز اهمیت است. اینکه مدیریت از طریق کدام نوع معاملات قصد انجام فعالیت‌های فرصت طلبانه را داشته است. سوال مهم بعدی این است که آیا معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را کاهش می‌دهد؟ و در نهایت آیا وجود موسسه حسابرسی بزرگ ممکن است بدلیل نقش نظارتی بیشتر باعث تاثیرگذاری بر این رابطه‌ها شود؛ یعنی آیا حضور مؤسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تاثیرگذار است؟ علیرغم اهمیت قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، تحقیقات اندکی در این حوزه صورت گرفته است. اهمیت بررسی این موضوع در آن است که شناخت کامل از عوامل اثرگذار بر

قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، به‌ویژه معاملات با اشخاص وابسته به قانون‌گذاران و تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری و استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی در راستای تصمیم‌گیری‌هایشان کمک خواهد نمود که این امر از طریق نتایج این پژوهش میسر خواهد شد. در ادامه، پیشینه و مبانی نظری پژوهش‌های مرتبط با موضوع و همچنین روش پژوهش و فرضیه‌های برگرفته از مسئله و مبانی نظری پژوهش بیان می‌شود. در نهایت، نتایج آزمون فرضیه‌ها مطرح و در پایان با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها، مبانی نظری و پیشینه مطرح شده، نتیجه‌گیری صورت می‌گیرد و با ذکر پیشنهادهای و محدودیت‌ها به پایان می‌رسد.

۲- مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

وجود عوامل اقتصادی مشترک در شرکت‌های مشابه هم صنعت این امکان را فراهم می‌کند تا سود این شرکت‌ها به‌آسانی قابل مقایسه باشد و قابلیت مقایسه افزایش یابد، درحالی‌که عوامل مخصوص شرکت مانند ویژگی‌های مالی و عملیاتی و سیستم‌های افشا، قابلیت مقایسه را کاهش می‌دهند (حبیب^۵ و همکاران، ۲۰۱۷: ۳). صورت‌های مالی قابل مقایسه به سرمایه‌گذاران کمک می‌کند تا به‌راحتی عملکرد شرکت را با تعدیلات و قضاوت‌های کمتر درک و ارزیابی نمایند (دی فرانکو^۶ و همکاران، ۲۰۱۱: ۸۹۸؛ پترسون^۷ و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۸۹).

اشخاص وابسته دارای ارتباط خاصی با شرکت می‌باشند و می‌توانند شرکت را کنترل کنند. آن‌ها همچنین دارای تأثیرگذاری قوی در تصمیمات مالی و عملیاتی و دارای کنترلی قوی روی سیاست‌ها و آراء مربوط به کنترل تصمیمات مالی و مدیریت شرکت می‌باشند. ارتباط معنادار با اشخاص وابسته بر موقعیت مالی و سود و زیان شرکت اثر می‌گذارد، به این صورت که ممکن است از اعتبار لازم برخوردار نباشند. تا آنجا که یکی از نشانه‌های احتمالی مدیریت سود، وجود معامله با اشخاص وابسته می‌باشد (کامیابی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۷).

دو نگرش نسبت به معاملات با اشخاص وابسته وجود دارد که هرکدام جنبه‌های متفاوتی از این معاملات را بیان می‌دارند: فرضیه تضاد منافع (تئوری نمایندگی، معاملات آسیب‌زننده) و فرضیه معاملات کار آ (مبادله منطقی اقتصادی). فرضیه معامله کارا بیان می‌کند که معاملات با اشخاص وابسته، معاملات منطقی تجاری می‌باشند و به‌طور مؤثرتری نیازهای اقتصادی اصلی شرکت را برآورده می‌کنند، بنابراین به منافع سهامداران صدمه نمی‌زنند و به‌عنوان توافقات قراردادی کارا با وجود اطلاعات ناقص انجام می‌شوند. معاملات با اشخاص وابسته طبق فرضیه تضاد منافع، به سقوط اخلاقی (فقدان تلاش یا سوءاستفاده از منابع شرکت) و انتخاب نامطلوب توسط مدیریت ارشد (نمایش غیرواقعی اطلاعات خصوصی) اشاره می‌کند و در جهت منافع مدیران به‌منظور مصادره ثروت از سهامداران صورت می‌گیرد (پیزو و ۲۰۱۳، ۳۱۷: ۸). در هر صورت چه این معاملات با تئوری نمایندگی مرتبط دانسته شود و چه این معاملات به‌عنوان انگیزه‌ای برای مدیران جهت انجام بهتر وظایفشان در نظر گرفته شود، باید به این نکته توجه داشت که این معاملات می‌توانند بر وضعیت مالی و

عملکرد مطلوب شرکت تأثیر منفی بگذارند. این امر الزاماً نه به دلیل خود معامله بلکه می‌تواند به دلیل تصور استفاده‌کننده صورت‌های مالی از ماهیت این‌گونه معاملات باشد (واعظ و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۵). بهره‌برداری فرصت‌طلبانه از منابع شرکت از طریق معامله با اشخاص وابسته، به سبب پیچیدگی و امکان پنهان‌سازی پیامدهای آن با اعمال دستکاری در گزارش‌های مالی، از احتمال کشف کمتری برخوردار است (حبیب و همکاران، ۲۰۱۷: ۳۶)؛ بنابراین مدیران از معاملات با اشخاص وابسته به‌عنوان وسیله‌ای برای کسب منافع خصوصی‌شان استفاده می‌کنند و انگیزه‌هایی برای تولید اطلاعات با قابلیت مقایسه کمتر دارند (سون ۲۰۱۱؛ ۲۱۷). در ادامه پیشنهادی تجربی خارجی و داخلی پژوهش ارائه می‌شود:

الهلالی و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی تأثیر متقابل معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود و نقش کیفیت حسابرسی پرداختند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که معاملات با اشخاص وابسته به‌عنوان ابزاری برای مدیریت سود استفاده می‌شود و جایگزینی برای مدیریت سود واقعی می‌باشد. همچنین آن‌ها نشان دادند که هیچ رابطه‌ای بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود تعهدی وجود ندارد و آن‌ها اثبات کردند که اثر جایگزینی فقط در شرکت‌های حسابرسی شده توسط مؤسسات حسابرسی کوچک و بی‌کیفیت دیده می‌شود.

چن^{۱۰} و همکاران (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر نسبت سهام نگهداری شده توسط سهامدار کنترل‌کننده بر فعالیت‌های زیرزمینی در چین پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که نسبت سهام نگهداری شده توسط سهامدار کنترل‌کننده در انتقال کنترل بخصوص از طریق فعالیت‌های زیرزمینی منجر به ایجاد مشکل نمایندگی می‌شود.

کانگ و همکاران (۲۰۱۶) ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را در شرکت‌های کره جنوبی مورد بررسی قرار دادند. آنان پس از بررسی‌های خود به این نتایج دست یافتند که بین مقدار کلی معاملات با اشخاص وابسته و نوسانات معاملات با اشخاص وابسته و معاملات غیر نقدی و غیرعملیاتی با اشخاص وابسته با قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

صفری‌گرایلی و کیا (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بر مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و مدیریت سود واقعی پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که قابلیت مقایسه اطلاعات مالی، موجب کاهش مدیریت سود مبتنی بر ارقام تعهدی و در مقابل، افزایش مدیریت واقعی سود می‌شود. به‌بیان‌دیگر، با افزایش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی مدیران روش‌های مدیریت واقعی سود را جایگزین دستکاری ارقام تعهدی می‌کنند.

حاجیه و چناری (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بر مدیریت سود واقعی پرداختند. یافته‌های حاصل از پژوهش بیانگر این است که با افزایش قابلیت مقایسه، تمایل مدیران

به مدیریت سود واقعی در راستای ارائه مطلوب عملکرد جاری خود با دستکاری فعالیت‌های واقعی مانند تولید بیش از اندازه و افزایش غیرعادی حجم فروش افزایش می‌یابد.

رحمانی و قشقایی (۱۳۹۶) به بررسی رابطه قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با مدیریت سود واقعی و تعهدی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین ویژگی قابلیت مقایسه ارقام حسابداری و مدیریت سود واقعی و تعهدی رابطه معناداری وجود ندارد.

صفری گرایلی و نجفیان (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که معاملات با اشخاص وابسته موجب کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها می‌شود.

با توجه به مبانی نظری و پیشینه ارائه شده، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر بیان می‌شود: پترسون و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند که با افزایش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، انگیزه‌های مدیریت سود کاهش می‌یابند. به طوری که اگر اطلاعات حسابداری شرکت، قابلیت مقایسه بالایی با سایر شرکت‌های مشابه داشته باشند، معاملات غیرقانونی و غیرمنصفانه با اشخاص وابسته کشف می‌شوند (کانگ و همکاران، ۲۰۱۶؛ ۵). از سوی دیگر، یافته‌های کانگ و همکاران (۲۰۱۶) نشان می‌دهند که معاملات با اشخاص وابسته موجب کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها می‌شود؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش به شکل زیر تدوین می‌شود:

فرضیه ۱: بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد. زمانی که شرکت‌ها از معاملات با اشخاص وابسته برای مدیریت کردن سود استفاده می‌کنند، معاملات با اشخاص وابسته از نوسان بیشتری برخوردارند بدین جهت که این معاملات از خودسرانگی بیشتری برخوردارند (جیان و وونگ، ۲۰۰۳؛ ۱۸؛ گوردن و هنری، ۲۰۰۵؛ ۸). با وجود این انگیزه اساسی، افزایش نوسان در معاملات با اشخاص وابسته یا تغییر بزرگ در این معاملات نسبت به دوره گذشته، معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته را پنهان می‌کند و از سوی دیگر، کانگ و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که رابطه منفی بین نوسانات معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود دارد. بدین ترتیب فرضیه دوم به شرح زیر می‌باشد:

فرضیه ۲: بین نوسانات در معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد.

معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته نزدیک پایان سال مالی صورت می‌گیرند و اثرات آن‌ها به احتمال زیاد در دریافتی‌ها و پرداختی‌های ترازنامه باقی می‌ماند. با توجه به اینکه معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته در پایان سال بر مبنای تعهدی صورت می‌گیرند، رابطه نزدیکی با اختیار مدیریت دارند. معاملات طولانی مدت با اشخاص وابسته که قبل از پایان سال مالی رخ می‌دهند اگر در دوره طولانی تری از متوسط مجموعه یا دوره‌های پرداخت جمع‌آوری یا پرداخت نشوند رابطه منفی با قابلیت مقایسه دارند. از سوی دیگر کانگ و همکاران (۲۰۱۶) ارتباط منفی بین معاملات

غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را تأیید کرده‌اند؛ بنابراین فرضیه سوم بدین گونه مطرح می‌شود:

فرضیه ۳: بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد.

برتراند^{۱۱} و همکاران (۲۰۰۲:۳۳) بیان کردند که احتمال وقوع فعالیت‌های زیرزمینی از طریق معاملات با اشخاص وابسته در معاملات غیر عملیاتی نسبت به معاملات عملیاتی با اشخاص وابسته بیشتر است. در حالی که معاملات عملیاتی با روال ثابتی طی سال مالی و با میزان کمتری انجام می‌شوند، معاملات غیر عملیاتی مانند خرید یا فروش اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، زمین یا سایر دارایی‌های سرمایه‌گذاری با حجم زیاد و به‌طور نامنظم انجام می‌شوند. به همین دلایل ناظران و سایر گروه‌های علاقه‌مند می‌توانند بر فعالیت‌های عملیاتی با اشخاص وابسته نسبت به فعالیت‌های غیر عملیاتی به آسانی نظارت داشته باشند. همچنین کانگ و همکاران (۲۰۱۶) طی پژوهشی به ارتباط منفی بین معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی پی بردند. به طوری که فرضیه چهارم بدین گونه مطرح می‌شود:

فرضیه ۴: بین معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد.

پژوهش بنوری^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۵) نشان می‌دهد حضور موسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت، معاملات با اشخاص وابسته را کاهش می‌دهد، همچنین در ایران نیز نبات دوست باغمیشه و محمدزاده سالطه (۱۳۹۵) نشان دادند که شرکت‌هایی که دارای حسابرس با کیفیت می‌باشند، قابلیت مقایسه بالایی دارند، اندازه موسسه حسابرسی نیز یکی از ابعاد کیفیت حسابرس می‌باشد؛ بنابراین انتظار می‌رود که حضور موسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تاثیرگذار باشد. همچنین در ایران سازمان حسابرسی که بزرگترین موسسه حسابرسی و دارای ساختار دولتی می‌باشد به لحاظ تاکید بیشتر به ابعاد قانونی معاملات با اشخاص وابسته نیز ممکن است این رابطه را به گونه‌ای تعدیل نماید که نیاز به بررسی دارد. به طوری که فرضیه پنجم بدین گونه مطرح می‌شود:

فرضیه ۵: اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی اثرگذار است.

۳- روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و همچنین از نظر داده‌ها و زمان گردآوری اطلاعات از نوع داده‌های تابلویی و تاریخی می‌باشد. روش پژوهش بر اساس خصوصیت موضوع از نوع توصیفی-همبستگی است. نگاره ۱، فرایند انتخاب نمونه را توضیح می‌دهد. از آنجاکه برای محاسبه متغیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی داده‌های ۱۶ فصل (۴ سال) قبل آن مورد نیاز بوده است، داده‌ها به صورت

دستی از گزارش‌های مالی سالیانه شرکت‌هایی جمع آوری شده است که طی سال‌های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداشته باشند. اطلاعات مورد نظر برای استخراج داده‌ها در دسترس باشد. بیش از سه ماه وقفه معاملاتی نداشته باشند. با توجه به شرایط و اعمال محدودیت‌های یادشده و با توجه به اینکه صناعی انتخاب شدند که حداقل ۵ شرکت داشته باشند، در نهایت تعداد ۱۲۹ شرکت (۶۴۵ مشاهده) در یازده صنعت به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد.

نگاره ۱. فرآیند گردآوری داده‌ها

پنل الف: فرآیند گردآوری داده‌ها	تعداد شرکت‌ها
تعداد شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که دارای صورت‌های مالی حسابرسی شده در بازه زمانی ۹۱/۱۲/۲۹ الی ۹۵/۱۲/۲۹ هستند.	۱۸۴
کسر می‌شود: تعداد شرکت‌هایی که در بازه زمانی ۹۱ تا ۹۵ در بورس پذیرفته شده‌اند.	۷
کسر می‌شود: تعداد شرکت‌هایی که بیش از سه ماه وقفه معاملاتی داشته‌اند.*	۲۰
کسر می‌شود: تعداد شرکت‌هایی که در صناعی قرار دارند که کمتر از ۵ شرکت را دارا می‌باشند.	۱۵
کسر می‌شود: تعداد شرکت‌هایی که اطلاعات آن‌ها از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ در دسترس نباشد.	۱۳
تعداد شرکت‌های نمونه شرکت‌کننده در تجزیه و تحلیل نهایی	۱۲۹ شرکت

* چون از داده‌های سه ماهه برای سود و محاسبه بازده شرکت‌های نمونه در محاسبه مربوط به قابلیت مقایسه استفاده می‌شود، لذا بهتر است که جهت مقایسه بهتر، شرکت‌ها بیش از سه ماه وقفه معاملاتی نداشته باشند.

به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل‌های رگرسیونی زیر که برگرفته از پژوهش کانگ و همکاران (۲۰۱۶) پس از تعدیل، می‌باشد استفاده شده است.

به منظور آزمون فرضیه اول پژوهش، مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$COM_t = \beta_0 + \beta_1 RT_t + \beta_2 SIZE_t + \beta_3 NI_t + \beta_4 LEV_t + \beta_5 MB_t + \beta_6 ABSDA_t + \beta_7 GRW_t + \beta_8 VOL_t + \varepsilon_t \quad \text{مدل ۱}$$

برای آزمون فرضیه دوم از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$COM_t = \beta_0 + \beta_1 ART_t + \beta_2 SRT_t + \beta_3 SIZE_t + \beta_4 NI_t + \beta_5 LEV_t + \beta_6 MB_t + \beta_7 ABSDA_t + \beta_8 GRW_t + \beta_9 VOL_t + \varepsilon_t \quad \text{مدل ۲}$$

برای آزمون فرضیه سوم از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$COM_t = \beta_0 + \beta_1 BRT_t + \beta_2 CRT_t + \beta_3 SIZE_t + \beta_4 NI_t + \beta_5 LEV_t + \beta_6 MB_t + \beta_7 ABSDA_t + \beta_8 GRW_t + \beta_9 VOL_t + \varepsilon_t \quad \text{مدل ۳}$$

برای آزمون فرضیه چهارم از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$COM_t = \beta_0 + \beta_1 RT_{OP,t} + \beta_2 SRT_{OP,t} + \beta_3 BRT_{OP,t} + \beta_4 RT_{NONOP,t} + \beta_5 SRT_{NONOP,t} + \beta_6 BRT_{NONOP,t} + \beta_7 SIZE_t + \beta_8 NI_t + \beta_9 LEV_t + \beta_{10} MB_t + \beta_{11} ABSDA_t + \beta_{12} GRW_t + \beta_{13} VOL_t + \varepsilon_t \quad \text{مدل ۴}$$

برای آزمون فرضیه پنجم از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$COM_t = \beta_0 + \beta_1 RT_t + \beta_2 BIG_t + \beta_3 RT_t * BIG_t + \beta_4 SIZE_t + \beta_5 NI_t + \beta_6 LEV_t + \beta_7 MB_t + \beta_8 ABSDA_t + \beta_9 GRW_t + \beta_{10} VOL_t + \varepsilon_t$$

مدل ۵

شیوه اندازه‌گیری متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی (COM) برای اندازه‌گیری قابلیت مقایسه صورت‌های مالی از مدل دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) استفاده می‌شود. به طوری که در این مدل، دو شرکت زمانی مشابه در نظر گرفته می‌شوند که برای مجموعه‌ای از رویدادهای اقتصادی یکسان مانند بازده، گزارش مالی مانند سود حسابداری مشابهی ارائه کرده باشند. برای اندازه‌گیری قابلیت مقایسه بین دو شرکت i و j ابتدا برای هر شرکت - سال مدل رگرسیونی زیر با استفاده از داده‌های ۱۶ دوره سه‌ماهه قبل برآورد می‌شود.

$$Earnings_{it} = \alpha_i + \beta_i Return_{it} + \varepsilon_{it} \quad \text{رابطه (۱)}$$

$$Earnings_{jt} = \alpha_j + \beta_j Return_{jt} + \varepsilon_{jt} \quad \text{رابطه (۲)}$$

که در این رابطه $Earnings_{it}$ سود خالص شرکت i در دوره سه‌ماهه t تقسیم بر ارزش بازار شرکت در دوره سه‌ماهه t و $Return_{it}$ بازده سهام شرکت i در دوره سه‌ماهه t می‌باشد که بازده سهام از طریق تفاوت قیمت سهام در انتها و ابتدای دوره سه‌ماهه تقسیم بر قیمت سهام در ابتدای دوره سه‌ماهه به دست می‌آید. ضرایب برآورد شده از رابطه فوق برای هر ۱۶ دوره سه‌ماهه، معیاری از سیستم حسابداری آن شرکت است. یعنی α_i و β_i معرف سیستم حسابداری شرکت i و ضرایب α_j و β_j معرف سیستم حسابداری شرکت j می‌باشد. بنابراین در هر سال از طریق رابطه‌های زیر سود شرکت i به طور جداگانه یک‌بار با ضرایب خود شرکت i و یک‌بار با ضرایب شرکت j با بازده شرکت i (رویداد مشابه) برای دوره زمانی مشابه با دوره زمانی رابطه قبلی پیش‌بینی می‌شود.

$$E(Earnings_{iit}) = \hat{\alpha}_i + \hat{\beta}_i Return_{it} \quad \text{رابطه (۳)}$$

$$E(Earnings_{jit}) = \hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j Return_{it} \quad \text{رابطه (۴)}$$

در این رابطه‌ها؛ $E(Earnings_{iit})$ سود پیش‌بینی شده شرکت i و $Return_{it}$ بازده سهام شرکت i در دوره t و $E(Earnings_{jit})$ سود پیش‌بینی شده شرکت j و $Return_{it}$ بازده سهام شرکت j در دوره t می‌باشد؛ هر چه سیستم‌های حسابداری دو شرکت با یکدیگر قابلیت مقایسه بیشتری داشته باشند، تفاوت کمتری بین دو سود پیش‌بینی شده مشاهده خواهد شد (رحمانی و قشقایی، ۱۳۹۶)؛ بنابراین قابلیت مقایسه دو شرکت i و j در سال t از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$Comparability_{ijt} = -1/16 \sum_{t-15}^t |E(Earnings_{jit}) - E(Earnings_{iit})| \quad \text{رابطه (۵)}$$

پس از اینکه $Comparability_{ijt}$ قابلیت مقایسه صورت‌های مالی برای هر سال و برای هر جفت شرکت i با شرکت‌های ز عضو یک صنعت محاسبه شد، میانگین مقادیر محاسبه شده برای شرکت i در سال t به عنوان معیار قابلیت مقایسه شرکت i در نظر گرفته می‌شود.

معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی.../۶۱

شیوه اندازه‌گیری متغیرهای مستقل

RT: کل معاملات با اشخاص وابسته: (فروش + خرید + سایر درآمدها + سایر هزینه‌های اشخاص وابسته) تقسیم بر کل فروش.

ART: قدر مطلق تفاوت کل معاملات با اشخاص وابسته سال جاری با کل معاملات با اشخاص وابسته سال گذشته

SRT: انحراف استاندارد ارزش معامله با اشخاص وابسته طی ۵ سال گذشته

BRT: معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته: (حساب، اسناد و سایر دریافتی‌ها + حساب، اسناد و سایر پرداختی‌ها) تقسیم بر کل فروش

CRT: معاملات نقدی با اشخاص وابسته: (کل معاملات با اشخاص وابسته منهای معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته) تقسیم بر کل فروش

معیارهای معاملات عملیاتی با اشخاص وابسته:

RT_OPT: مجموع خرید و فروش با معاملات با اشخاص وابسته تقسیم بر کل فروش

BRT_OPT: مجموع حساب‌های دریافتی و پرداختی در معاملات با اشخاص وابسته تقسیم بر کل فروش

SRT_OPT: انحراف استاندارد RT_OPT طی ۵ سال گذشته

معیارهای معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته:

RT_NONOPT: مجموع سایر درآمدها و سایر هزینه‌ها در معاملات با اشخاص وابسته تقسیم بر کل فروش

BRT_NONOPT: مجموع اسناد دریافتی و پرداختی و سایر دریافتی‌ها و پرداختی‌ها تقسیم بر کل فروش

SRT_NONOPT: انحراف استاندارد RT_NONOPT طی ۵ سال گذشته

متغیر تعدیل‌گر

اندازه موسسه حسابرسی (BIG): اگر موسسه حسابرسی‌کننده، سازمان حسابرسی باشد، برابر ۱ و در غیر این صورت صفر.

متغیرهای کنترلی

مطابق با پژوهش‌های قبلی، اثر چندین متغیر کنترلی بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی کنترل شده است. برای کنترل اندازه شرکت از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها استفاده شد؛ به طوری که دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) دریافتند که ارتباط مثبتی بین اندازه شرکت و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود دارد. همچنین شواهد تجربی کلین^{۱۳} (۲۰۰۲؛ ۳۸۸) و دی فرانکو (۲۰۱۱؛ ۹۲۱) نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ‌تر به دلیل برخورداری از پوشش رسانه‌ای گسترده‌تر، توجه بیشتر از سوی بازار و قانون‌گذاران و همچنین پیگیری بیشتر از جانب تحلیلگران، از قابلیت مقایسه بیشتری برخوردارند. همچنین اثر سودآوری بر قابلیت مقایسه کنترل گردید زیرا که عملکرد مالی رابطه منفی با آزادی

عمل مدیریت در گزارشگری مالی و ارتباط مثبتی با پایداری سود دارد (دفوند و پارک ۱۹۹۷؛ ۱۴؛ ۱۳۷). متغیر دیگری که اثر آن کنترل گردید، اهرم مالی می باشد که بر آزادی عمل مدیریت در گزارشگری مالی اثرگذار است (دفوند و جیمبالو، ۱۹۹۴؛ ۱۵۰؛ سوئی، ۱۹۹۴؛ ۳۰۷). رشد شرکت هم کنترل گردید که بر قابلیت مقایسه اثرگذار است (کالینزو کوتاری، ۱۹۸۹؛ ۱۷۹). به طوری که کلین (۲۰۰۲؛ ۳۷۸) بیان می کند که شرکت های در حال رشد، میزان ارقام تعهدی اختیاری بیشتری را تجربه می کنند و از قابلیت مقایسه کمتری برخوردارند. همچنین اثر ارقام تعهدی اختیاری به دلیل تأثیر مدیریت سود بر قابلیت مقایسه کنترل گردید. در پایان اثر نوسان سود کنترل گردید که رابطه منفی با قابلیت مقایسه دارد (دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ ۸۹۹).

اندازه شرکت (SIZE): لگاریتم طبیعی کل دارایی ها
 سودآوری (NI): سود خالص تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام
 نسبت اهرمی (LEV): کل بدهی تقسیم بر کل دارایی ها
 ارزش بازار به ارزش دفتری (MB): ارزش بازار حقوق صاحبان سهام تقسیم بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام

نرخ رشد فروش (GRW): فروش سال جاری منهای فروش سل قبل تقسیم بر فروش سال قبل
 انحراف استاندارد سود (VOL): انحراف استاندارد سود سالیانه تقسیم بر کل دارایی ها طی پنج سال گذشته

ارقام تعهدی اختیاری (ABSDA): به صورت باقیمانده مدل توسعه یافته جونز در مقاله کوتاری^{۱۵} و همکاران (۲۰۰۵) که در زیر تشریح می شود اندازه گیری می شود:

$$TACC_{it} = b_0 + b_1 PPE_{it} + b_2 \Delta Sales_{it} + b_3 ROA_{it} + e_{it} \quad \text{رابطه (۴)}$$

$TACC_{it}$: ارقام تعهدی کل: تفاوت جریان های نقدی عملیاتی و سود خالص بعد از مالیات، تقسیم بر کل دارایی های ابتدای دوره

$\Delta Sales_{it}$: تغییرات سالیانه در فروش تقسیم بر جمع دارایی های ابتدای دوره

PPE_{it} : اموال، ماشین آلات و تجهیزات در ابتدای دوره تقسیم بر جمع دارایی های ابتدای دوره

ROA_{it} : بازده دارایی ها در دوره جاری: سود قبل از مالیات تقسیم بر دارایی کل

e_t : ارقام تعهدی اختیاری: مجموع چهار قلم سمت راست رابطه ۴، بیانگر ارقام تعهدی غیر اختیاری می باشد. با توجه به این که ارقام تعهدی شامل بخش اختیاری و غیر اختیاری است، بنابراین e_{it} بخش اختیاری ارقام تعهدی می باشد. (کرمی و همکاران، ۱۳۹۰؛ ۶۵).

۴- یافته های پژوهش

آمار توصیفی

نگاره ۲، آمار توصیفی داده های پژوهش را نشان می دهد. میانگین (RT) ۰/۴۶ است که بیانگر این است به طور میانگین ارزش کل معاملات سالیانه با اشخاص وابسته ۴۶ درصد کل فروش می باشد.

معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی.../۶۳

همچنین نسبت دریافتی‌ها و پرداختی‌ها به فروش (BRT)، به طور میانگین ۰/۲۸ است که نشان‌دهنده این است حدود ۲۸ درصد فروش با اشخاص وابسته پرداخت نشده‌اند. میانگین نسبت بدهی نشان‌دهنده آن است که در حدود بیش از نیمی از دارایی‌های شرکت‌ها از محل بدهی تأمین شده است. اندازه شرکت یا لگاریتم طبیعی دارایی‌ها، به طور میانگین حدود ۱۴ است. میزان مشاهدات شرکت‌های حسابرسی شده توسط سازمان حسابرسی، ۱۱۹ مشاهده می‌باشد.

نگاره ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه	متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه
COM	۰/۰۰۷	۰/۰۰۲	۰/۰۵۵	۰/۰۰	-۱/۳۹	BRT_NO N Opt	۰/۰۸۸	۰/۰۰۵	۰/۳۶۸	۶/۸۴	۰/۰۰۰
RT	۰/۴۶۳	۰/۲۶۸	۰/۶۶	۶/۹۰	۰/۰۰	SRT_NON Opt	۰/۰۲۷	۰/۰۰۶	۰/۰۵۸	۰/۴۳۱	۰/۰۰۰
ART	۱/۱۷۸	۰/۰۵۵	۰/۴۵	۵/۲۶	۰/۰۰	SIZE	۱۴/۱۴	۱۳/۹	۱/۳۶۳	۱۹/۱	۱۰/۶۷
SRT	۱/۳۰	۰/۰۹۴	۲/۲۹	۳۳/۵۱	۰/۰۰	NI	۰/۱۰۸	۰/۱۰۶	۰/۳۵	۴/۳۹	-۲/۹۹
BRT	۱/۲۸۷	۰/۱۱۵	۰/۶۰	۶/۸۸	۰/۰۰	LEV	۰/۶۲۰	۰/۵۹۹	۰/۴۲۸	۱/۷۸	۰/۰۶
CRT	۰/۱۷۶	۰/۰۵۹	۰/۶۵	۵/۰۵	-۶/۸۸	MB	۲/۳۸	۲/۰۷	۱/۹۸۵	۱۵/۱۳	-۰/۰۳۶
RT_O Pt	۱/۴۳۹	۰/۲۴۸	۰/۶۵۴	۶/۹۰	۰/۰۰	ABSDA	-۰/۰۰۵	۰/۲۵	۰/۴۷۱	۰/۵۷	-۱/۱۲۸
BRT_O Pt	۱/۱۹۸	۰/۰۶۱	۰/۴۴	۴/۸۴	۰/۰۰	GRW	۰/۲۰۹	۰/۱۴۶	۰/۶۱۶	۹/۶۴	-۰/۰۹۳
SRT_O Pt	۱/۳۲۵	۰/۰۸۶	۲/۲۹	۳۳/۵۱	۰/۰۰	VOL	۰/۴۳۱	۰/۲۵	۰/۶۷۳	۹/۹۹	۰/۰۰
RT_N ONOpt	۰/۰۲۴	۰/۰۰۰۶	۰/۰۸۸	۰/۹۸۵	۰/۰۰	BIG	تعداد مشاهدات سازمان حسابرسی: ۱۱۹ مشاهده				

آزمون اف - لیمر و آزمون هاسمن

قبل از آزمون فرضیه پژوهش اقدام به بررسی همگن یا ناهمگن بودن داده‌ها با استفاده از آزمون اف - لیمر می‌کنیم. بعد از انتخاب روش داده‌های تابلویی با آزمون اف - لیمر، از آزمون هاسمن برای تعیین استفاده از اثرات ثابت یا تصادفی استفاده می‌کنیم.

نگاره ۳. آزمون اف - لیمر و آزمون هاسمن

آزمون اف - لیمر		
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۲/۶۲۵۱۰۸
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۲/۴۹۵۴۶۹
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۲/۵۹۷۱۸۷
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۲/۵۶۸۹۰۶
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۲/۳۴۰۴۲۶
فرض صفر: عرض از مبدأ تمامی مقاطع با هم یکسان است.		
آزمون هاسمن		
پذیرش فرض صفر	۰/۲۹۸۱	۱۴/۵۶۳۰۷۱
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۲	۳۲/۳۵۴۸۶۴
پذیرش فرض صفر	۰/۳۱۷۳	۱۶/۵۵۰۳۱۸
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۵۶/۱۰۰۱۴۴
عدم پذیرش فرض صفر	۰/۰۰۰۰	۵۷/۶۷۴۷۰۷
فرض صفر: تفاوت در ضرایب نظام‌مند نیست.		

برای فرضیه‌های پژوهش با توجه به سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده از آزمون اف - لیمر مقاطع موردبررسی ناهمگن و دارای تفاوت‌های فردی بوده بنابراین استفاده از روش داده‌های تابلویی برای مدل فرضیه‌های پژوهش مناسب است. برای فرضیه دوم و چهارم و پنجم با توجه به سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده از آزمون هاسمن، تفاوت در ضرایب نظام‌مند است؛ بنابراین استفاده از روش اثرات ثابت بر روش تصادفی ارجح است. برای فرضیه اول و سوم با توجه به سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده از آزمون هاسمن، تفاوت در ضرایب نظام‌مند نیست؛ بنابراین استفاده از روش اثرات تصادفی بر روش ثابت ارجح است.

آزمون ریشه واحد

نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد به شرح زیر است:

نگاره ۴. نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد

نام متغیر	آماره t	سطح معنی داری	نام متغیر	آماره t	سطح معنی داری
قابلیت مقایسه صورت های مالی	-۲۵/۲۷۷۸۰	۰/۰۰۰۰	معیار دوم معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته	-۱۹/۳۰۱۹۸	۰/۰۰۰۰
ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-۱۲/۸۱۷۶۰	۰/۰۰۰۰	معیار سوم معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته	-۱۳/۴۷۱۳۶	۰/۰۰۰۰
نوسان در ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-۱۶/۶۹۹۷۳	۰/۰۰۰۰	اندازه شرکت	-۸/۴۸۰۱۰۲	۰/۰۰۰۰
نوسان در ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-۶/۷۶۸۱۴۷	۰/۰۰۰۰	سودآوری	-۲۰/۶۸۷۴۲	۰/۰۰۰۰
معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته	-۱۶/۲۸۸۶۰	۰/۰۰۰۰	اهرم مالی	-۲۲/۱۹۸۲۲	۰/۰۰۰۰
معاملات نقدی با اشخاص وابسته	-۱۷/۱۴۸۹۸	۰/۰۰۰۰	ارزش بازار به ارزش دفتری	-۲۲/۸۲۲۴۴	۰/۰۰۰۰
معیار نخست معاملات عملیاتی با اشخاص وابسته	-۱۲/۸۰۸۹۷	۰/۰۰۰۰	اقدام تعهدی	-۲۴/۷۳۰۰۲	۰/۰۰۰۰
معیار دوم معاملات عملیاتی با اشخاص وابسته	-۱۳/۲۰۹۹۷	۰/۰۰۰۰	رشد فروش	-۲۷/۲۵۵۰۰	۰/۰۰۰۰
معیار سوم معاملات عملیاتی با اشخاص وابسته	-۶/۷۶۲۲۱۳	۰/۰۰۰۰	انحراف استاندارد سود	-۹/۹۶۸۴۹۷	۰/۰۰۰۰
معیار نخست معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته	-۲۱/۶۹۱۴۲	۰/۰۰۰۰			

مطابق یافته‌ی حاصل از آزمون پایایی، به دلیل این‌که سطح معنی‌داری کمتر از ۵٪ است، می‌توان گفت این متغیرها طی دوره‌ی پژوهش در سطح پایا بوده است. پایایی بدین معنی است که میانگین و واریانس (پراکندگی) متغیرهای پژوهش در طول زمان ثابت بوده است.

آزمون صفر بودن میانگین جملات خطا

نتایج حاصل از آزمون صفر بودن میانگین جملات خطا به شرح زیر است:

نگاره ۵. نتایج حاصل از آزمون صفر بودن میانگین جمله خطا (پسماندها)

فرضیه	نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	آماره t	سطح معنی داری
اول	پسماندها	۳/۷۳E-۱۸	۰/۰۵۵۰۱۷	۱/۷۲E-۱۵	۱/۰۰۰
دوم	پسماندها	۱/۱۳E-۱۸	۰/۰۵۵۰۶۸	۵/۲۰E-۱۶	۱/۰۰۰
سوم	پسماندها	۹/۵۱E-۱۸	۰/۰۵۵۰۲۹	۴/۳۹E-۱۵	۱/۰۰۰
چهارم	پسماندها	-۸/۱۲E-۱۸	۰/۰۵۴۸۸۳	-۳/۷۶E-۱۵	۱/۰۰۰
پنجم	پسماندها	-۵/۳۸E-۱۸	۰/۰۵۵۰۰۸	-۲/۴۸E-۱۵	۱/۰۰۰

با توجه به نتایج حاصل از آزمون صفر بودن میانگین جمله خطا (پسماندها)، آماره آزمون و سطح معنی داری مربوطه، فرض صفر مبنی بر صفر بودن میانگین پسماندها پذیرفته می‌شود.

آزمون ثابت بودن واریانس جملات خطا

نتایج حاصل از آزمون ثابت بودن واریانس جملات خطا به شرح زیر است:

نگاره ۶. نتایج حاصل از آزمون ثابت بودن واریانس جمله خطا (پسماندها)

فرضیه	نام متغیر	آماره t	سطح معنی داری
اول	پسماندها	-۰/۲۰۸۵۸۲	۰/۹۸۹۴
دوم	پسماندها	۰/۱۱۰۱۳۷	۰/۹۹۹۴
سوم	پسماندها	۰/۲۴۳۶۱۲	۰/۹۸۷۹
چهارم	پسماندها	۰/۳۸۶۲۰۰	۰/۹۷۴۲
پنجم	پسماندها	۰/۱۸۲۴۱۵	۰/۹۹۷۵

با توجه به یافته‌های حاصل از آزمون ثابت بودن واریانس جمله خطا (پسماندها) که سطح معنی داری مربوطه بیشتر از ۵٪ است، فرض صفر مبنی بر ثابت بودن واریانس پسماندها پذیرفته می‌شود.

آزمون فرضیه اول پژوهش

نگاره ۷، نتایج برآورد رگرسیون در خصوص بررسی رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر آن است که بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباط مثبتی وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش کانگ و همکاران (۲۰۱۶) و صفری گرایلی و نجفیان (۱۳۹۶) مطابقت ندارد. همچنین اندازه شرکت رابطه مثبت و معناداری با قابلیت مقایسه صورت‌های مالی دارد. وجود رابطه مثبت بین اندازه شرکت و قابلیت مقایسه با نتایج پژوهش‌های قبلی (کانگ و همکاران، ۲۰۱۶؛ دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱، به نقل از کانگ و همکاران (۲۰۱۶)) مطابقت دارد.

نگاره ۷. نتایج آزمون فرضیه اول

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	-/+	-۰/۰۱۵۸۶۵	۰/۰۰۵۹۰۳	-۲/۶۸۷۴۱۴	۰/۰۰۷۴
ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۷۶۵	۰/۰۰۰۵۰۸	۳/۴۷۴۸۴۹	۰/۰۰۰۶
اندازه شرکت	+	۰/۰۰۰۷۷۷	۰/۰۰۰۴۱۰	۱/۸۹۲۹۸۸	۰/۰۵۸۹
سودآوری	+	-۰/۰۰۱۲۵۹	۰/۰۰۰۷۳۲	-۱/۷۱۹۱۲۸	۰/۰۸۶۲
نسبت اهرمی	-	-۰/۰۰۰۷۲۵	۰/۰۰۰۵۶۶	-۱/۲۷۹۲۷۴	۰/۲۰۱۴
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	۲/۳۲E-۰۶	۱/۷۲E-۰۶	۱/۳۴۹۶۷۱	۰/۱۷۷۷
اقدام تعهدی اختیاری	-	-۰/۰۰۰۶۲۷	۰/۰۰۰۵۶۸	-۱/۱۰۴۱۷۸	۰/۲۷۰۰
نرخ رشد فروش	-	۰/۰۰۰۱۹۰	۰/۰۰۰۳۵۲	۰/۵۳۹۴۸۸	۰/۵۸۹۸
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۰۵۱۸	۰/۰۰۰۵۱۵	-۱/۰۰۰۶۹۹۲	۰/۳۱۴۴
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۲۸۰۳۸۰			آماره دوربین واتسون: ۲/۳۱۹۱۳۳	آماره F: ۲/۸۴۴۲۰۸	
				سطح معنی‌داری: ۰/۰۰۰۰	

معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪

آزمون فرضیه دوم پژوهش

نتایج گزارش شده در نگاره ۸، نشان می‌دهد که بین تغییرات ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته (ART) و انحراف استاندارد ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته (SRT) و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباطی وجود ندارد. به عبارت دیگر بین نوسانات در معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباطی وجود ندارد. این نتایج با یافته‌های کانگ و همکاران (۲۰۱۶) مطابقت ندارد. یافته‌های آن‌ها حاکی از آن است که نوسان در معاملات با اشخاص وابسته منجر به کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌شود.

معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی.../۶۷

نگاره ۸. نتایج آزمون فرضیه دوم

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	-/+	-۰/۰۰۹۴۷۵	۰/۰۰۲۴۶۲	-۳/۸۴۸۷۷۰	۰/۰۰۰۱
تغییرات ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۰۳۸۶	۰/۰۰۰۵۴۰	۰/۷۱۵۶۴۰	۰/۴۷۴۵
انحراف استاندارد ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۵/۳۰E-۰۵	۰/۰۰۰۱۱۲	۰/۴۷۱۶۳۸	۰/۶۳۷۳
اندازه شرکت	+	۰/۰۰۰۴۵۶	۰/۰۰۰۱۷۱	۲/۶۶۷۴۴۳	۰/۰۰۷۸
سودآوری	+	۰/۰۰۰۳۳۳	۰/۰۰۰۶۷۶	۰/۴۹۲۰۴۵	۰/۶۲۲۹
نسبت اهرمی	-	-۰/۰۰۱۹۵۵	۰/۰۰۰۵۴۷	-۳/۵۷۷۰۹۶	۰/۰۰۰۴
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	۱/۴۱E-۰۶	۱/۹۵E-۰۶	۰/۷۲۱۴۳۲	۰/۴۷۰۹
اقدام تعهدی اختیاری	-	-۰/۰۰۱۴۱۹	۰/۰۰۰۵۷۵	-۲/۴۶۶۹۲۹	۰/۰۱۳۹
نرخ رشد فروش	-	-۰/۰۰۰۲۵۷	۰/۰۰۰۳۹۳	-۰/۶۵۲۴۱۲	۰/۵۱۴۴
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۱۴۷۰	۰/۰۰۰۴۰۲	-۳/۶۵۸۶۸۸	۰/۰۰۰۳
ضریب تعیین تعدیل شده:			آماره دوربین	آماره F:	
۰/۰۴۴۵۷۰			واتسون:	۴/۳۱۲۰۶۹	
			۱/۵۴۶۷۱۸	سطح معنی‌داری:	
				۰/۰۰۰۰	

معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪

آزمون فرضیه سوم پژوهش

نگاره ۹، نتایج برآورد رگرسیون را در خصوص آزمون فرضیه رابطه بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی نشان می‌دهد. مطابق فرضیه سوم پژوهش بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد. نتایج بیانگر آن است که بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباط مثبتی وجود دارد.

نگاره ۹. نتایج آزمون فرضیه سوم

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	-/+	-۰/۰۱۵۸۴۶	۰/۰۰۵۹۰۴	-۲/۶۸۴۰۴۲	۰/۰۰۷۵
معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۴۶۷	۰/۰۰۰۵۹۴	۲/۴۷۰۵۷۹	۰/۰۱۳۸
معاملات نقدی با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۹۲۷	۰/۰۰۰۵۳۵	۳/۶۰۲۹۵۲	۰/۰۰۰۳
اندازه شرکت	+	۰/۰۰۰۷۷۹	۰/۰۰۰۴۱۰	۱/۸۹۸۰۰۵	۰/۰۵۸۳
سودآوری	+	-۰/۰۰۱۲۷۷	۰/۰۰۰۷۳۲	-۱/۷۴۳۴۵۵	۰/۰۸۱۹
نسبت اهرمی	-	-۰/۰۰۰۷۰۶	۰/۰۰۰۵۶۷	-۱/۲۴۵۳۱۸	۰/۲۱۳۶
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	۲/۳۰E-۰۶	۱/۷۲E-۰۶	۱/۳۳۷۷۸۱	۰/۱۸۱۶
اقلام تعهدی اختیاری	-	-۰/۰۰۰۶۲۷	۰/۰۰۰۵۶۸	-۱/۱۰۳۸۳۶	۰/۲۷۰۲
نرخ رشد فروش	-	۰/۰۰۰۱۲۲	۰/۰۰۰۳۵۹	۰/۳۴۱۱۰۷	۰/۷۳۳۲
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۰۴۸۷	۰/۰۰۰۵۱۶	-۰/۹۴۴۵۵۸	۰/۳۴۵۳
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۲۸۰۲۸۸			آماره دوربین واتسون: ۲/۳۲۲۳۷۵	آماره F: ۲/۸۲۹۸۲۱	سطح معنی‌داری: ۰/۰۰۰۰

معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪

آزمون فرضیه چهارم پژوهش

نگاره ۱۰، نتایج آزمون رگرسیون برآورد شده در خصوص بررسی رابطه بین معاملات غیرعملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را نشان می‌دهد. مطابق با فرضیه چهارم بین معاملات غیرعملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ارتباط منفی وجود دارد. نتایج بیانگر این است که فقط بین معیار دوم معاملات غیرعملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد. این نتیجه مطابق با نتایج کانگ و همکاران (۲۰۱۶) می‌باشد.

نگاره ۱۰. نتایج آزمون فرضیه چهارم

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	-/+	-۰/۰۰۹۰۶۹	۰/۰۰۲۴۲۷	-۳/۷۳۷۱۲۶	۰/۰۰۰۲
معیار نخست معاملات عملیاتی	-	-۰/۰۰۰۳۲۶	۰/۰۰۰۴۲۳	-۰/۷۷۰۲۵۲	۰/۴۴۱۴
معیار دوم معاملات عملیاتی	-	۰/۰۰۱۱۳۹	۰/۰۰۰۶۱۷	۱/۸۴۶۲۸۷	۰/۰۶۵۳
معیار سوم معاملات عملیاتی	-	۷/۲۳E-۰۵	۰/۰۰۰۱۱۱	۰/۶۵۰۰۱۰	۰/۵۱۵۹
معیار نخست معاملات غیر عملیاتی	-	۰/۰۰۱۲۳۷	۰/۰۰۳۲۹۷	۰/۳۷۵۱۳۴	۰/۷۰۷۷
معیار دوم معاملات غیر عملیاتی	-	-۰/۰۰۲۶۶۶	۰/۰۰۰۶۳۰	-۴/۲۳۲۵۸۴	۰/۰۰۰۰
معیار سوم معاملات غیر عملیاتی	-	-۰/۰۰۶۳۴۱	۰/۰۰۵۰۰۰	-۱/۲۶۸۳۳۸	۰/۲۰۵۱
اندازه شرکت	+	۰/۰۰۰۴۵۰	۰/۰۰۰۱۶۹	۲/۶۶۴۰۲۶	۰/۰۰۷۹
سودآوری	+	۰/۰۰۰۲۵۹	۰/۰۰۰۶۷۰	۰/۳۸۵۸۵۴	۰/۶۹۹۷
نسبت اهرمی	-	-۰/۰۰۱۹۵۰	۰/۰۰۰۵۳۹	-۳/۶۱۸۹۹۲	۰/۰۰۰۳
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	۱/۴۰E-۰۶	۱/۹۳E-۰۶	۰/۷۲۶۷۷۱	۰/۴۶۷۶
اقدام تعهدی اختیاری	-	-۰/۰۰۱۳۸۵	۰/۰۰۰۵۷۰	-۲/۴۲۸۵۷۰	۰/۰۱۵۴
نرخ رشد فروش	-	-۰/۰۰۰۲۱۳	۰/۰۰۰۳۷۴	-۰/۵۷۰۲۱۲	۰/۵۶۸۷
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۱۳۹۷	۰/۰۰۰۳۹۸	-۳/۵۰۶۶۲۹	۰/۰۰۰۵
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۰۷۲۹۳۶			آماره دوربین واتسون:	آماره F: ۴/۸۶۷۱۶۳	سطح معنی‌داری: ۰/۰۰۰۰
معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪					

آزمون فرضیه پنجم پژوهش

نگاره ۱۱، نیز نتایج برآورد رگرسیون در خصوص بررسی تأثیر اندازه موسسه حسابرسی را بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی نشان می‌دهد. مطابق با فرضیه پنجم پژوهش اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی اثرگذار است. نتایج حاکی از آن است که اندازه موسسه حسابرسی اثری بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ندارد.

نگاره ۱۱. نتایج آزمون فرضیه پنجم

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی داری
مقدار ثابت	-/+	-۰/۰۱۰۵۸۷	۰/۰۰۲۴۴۹	-۴/۳۲۲۵۸۲	۰/۰۰۰۰
معاملات با اشخاص وابسته	-	-۰/۰۰۰۱۳۹	۰/۰۰۰۳۶	-۰/۳۸۵۲۲۴	۰/۷۰۰۲
اندازه موسسه حسابرسی	؟	-۰/۰۰۰۸۳۸	۰/۰۰۰۷۹۱	-۱/۰۵۹۰۹۲	۰/۲۹۰۰
معاملات با وابسته × اندازه موسسه حسابرسی	؟	۰/۰۰۱۸۰۹	۰/۰۰۱۴۳۰	۱/۲۶۴۳۷۲	۰/۲۰۶۶
اندازه شرکت سودآوری	+	۰/۰۰۰۴۳۶	۰/۰۰۰۱۶۹	۲/۵۸۲۰۰۸	۰/۰۱۰۰
نسبت اهرمی	+	۰/۰۰۰۴۴۲	۰/۰۰۰۶۶۵	۰/۶۶۴۸۵۷	۰/۵۰۶۴
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	-۰/۰۰۱۸۱۸	۰/۰۰۰۵۳۸	-۳/۳۷۹۵۵۴	۰/۰۰۰۸
اقلام اختیاری	-	۰/۰۰۰۵۹۵	۰/۰۰۰۱۱۶	۵/۱۴۹۴۸۶	۰/۰۰۰۰
تعهدی	-	-۰/۰۰۱۳۷۰	۰/۰۰۰۵۶۷	-۲/۴۱۵۴۷۳	۰/۰۱۶۰
نرخ رشد فروش	-	-۹/۳۲E-۰۵	۰/۰۰۰۳۷۰	-۰/۲۵۱۶۸۶	۰/۸۰۱۴
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۱۳۸۶	۰/۰۰۰۳۹۷	-۳/۴۹۲۹۳۶	۰/۰۰۰۵
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۰۸۱۸۲۱			آماره دوربین واتسون: ۱/۵۸۲۲۱۴	آماره F: ۶/۶۹۴۲۵۴	سطح معنی داری: ۰/۰۰۰۰

معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪

آزمون حساسیت

به منظور افزایش قابلیت اتکای نتایج پژوهش، مطابق با پژوهش کانگ و همکاران (۲۰۱۶)، مشاهدات شرکت‌های فاقد معاملات با اشخاص وابسته از نمونه مورد آزمون حذف گردیدند، سپس همان تجزیه و تحلیل رگرسیون بر اساس نمونه‌ای از مشاهدات شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته انجام گردید. نتایج پژوهش بعد از اجرای آزمون حساسیت به شرح زیر است (نگاره‌های مربوط به نتایج آزمون حساسیت به صورت ترکیبی در پیوست آمده است).

در آزمون فرضیه اول پژوهش بعد اجرای آزمون حساسیت همچنان رابطه مثبت بین کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تأیید گردید. در آزمون فرضیه دوم پژوهش همچون نتایج قبلی، رابطه معناداری میان نوسان در معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی یافت نشد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم نیز نتایج قبلی مبنی بر رابطه مثبت

بین معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را تأیید کرد. همچنین نتایج آزمون فرضیه چهارم نشان داد که رابطه معناداری بین معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود ندارد. همچنین نتایج آزمون فرضیه پنجم همچون نتایج قبلی پژوهش تغییری نکرده است، لذا بر نتایج آزمون‌ها بیشتر می‌توان اتکا داشت.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

انتشار اطلاعات درون‌سازمانی، شفافیت گزارشگری مالی، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و بهبود قابلیت مقایسه صورت‌های مالی از جمله مواردی است که در راستای تأمین اهداف اجتماعی بوده و مستلزم نظارت بر گزارشگری مالی است. به دلیل تفاوت در رفتارهای گزارشگری مالی، معاملات با اشخاص وابسته ارتباط نزدیکی با قابلیت مقایسه دارد. پژوهش‌های کمی در رابطه با قابلیت مقایسه صورت‌های مالی صورت گرفته است و خلأ شواهد تجربی در مورد عوامل مؤثر بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی مشهود است. پژوهش حاضر رابطه بین معاملات غیر نقدی و غیر عملیاتی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را آزمون نموده است.

در این پژوهش از چهار بعد مختلف معاملات با اشخاص وابسته (ترازنامه‌ای، سود و زیانی و پراکندگی و غیر عملیاتی) استفاده شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری داده‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نشان می‌دهد که ارتباط مثبتی بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود دارد. کانگ و همکاران (۲۰۱۶؛ ۶) و سون (۲۰۱۱؛ ۲۲۸) بیان می‌کنند زمانی که مدیران از معاملات با اشخاص وابسته به‌عنوان ابزاری برای کسب منافع خصوصی‌شان استفاده می‌کنند، انگیزه‌های تولید اطلاعات با قابلیت مقایسه کمتر، بخصوص در مواقع انجام معاملات غیرقانونی و بزرگ با اشخاص وابسته افزایش می‌یابد تا از بررسی قانونی اجتناب ورزند. از آنجایی که بسیاری از پژوهش‌های داخلی مانند کامیابی و همکاران (۱۳۹۶) و سرلک و اکبری (۱۳۹۲) نشان داده‌اند که معاملات با اشخاص وابسته به شکل فرصت طلبانه انجام می‌گیرند، دلیل وجود ارتباط مثبت بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه ممکن است این باشد که در بورس اوراق بهادار تهران معاملات فرصت طلبانه با اشخاص وابسته از طریق فروش و خرید و سایر درآمدها و سایر هزینه‌ها با اشخاص وابسته صورت نمی‌گیرد.

از دلایل اختلاف نتایج این پژوهش و نتایج پژوهش صفری گرایلی و نجفیان (۱۳۹۶) این است که اولاً در پژوهش مذکور که ارتباط بین کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی مورد بررسی قرار گرفته است از ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته استفاده گردیده است؛ در صورتیکه در پژوهش حاضر برای محاسبه کل معاملات با اشخاص وابسته از خرید و فروش و سایر هزینه‌ها و سایر درآمدها با اشخاص وابسته استفاده شده است.

تفاوت دوم را می‌توان در مدل محاسبه قابلیت مقایسه ذکر کرد به طوری که مدل ۱/۱۶ نسبت به مدل ۱۲/۱ به دلیل به‌کارگیری داده‌های سود و بازده ۴ دوره سه‌ماهه بیشتر، به‌طور دقیق‌تری نشان‌دهنده

شبهت و یا تفاوت میان سیستم‌های حسابداری شرکت‌های عضو صنعت و نهایتاً قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌باشد. همچنین تعداد بیشتر شرکت‌های نمونه پژوهش حاضر، شیوه متفاوت محاسبه متغیرها و به‌کارگیری متغیرهای کنترلی بیشتر پژوهش حاضر می‌تواند از دلایل تفاوت در نتایج این دو پژوهش باشد.

همچنین، نتایج نشان می‌دهد که ارتباطی بین نوسان در ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی وجود ندارد. معاملات با اشخاص وابسته به دلیل ماهیت اختیاری از نوسان بیشتری برخوردارند (جیان و وونگ، ۲۰۰۳؛ ۲۱؛ گوردن و هنری، ۲۰۰۵؛ ۱۰). با وجود انگیزه اساسی جهت مدیریت سود، افزایش نوسان در معاملات با اشخاص وابسته یا تغییر بزرگ در این معاملات نسبت به دوره گذشته، معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته را پنهان می‌کند که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را کاهش می‌دهد. دلیل نبود ارتباط میان نوسان در ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را می‌توان اینگونه عنوان کرد که احتمالاً معاملات غیرعادی با اشخاص وابسته از طریق سایر معاملات با اشخاص وابسته صورت می‌گیرد. بطوریکه هر چند خرید و فروش و سایر هزینه‌ها و سایر درآمدها با اشخاص وابسته در حجم بزرگ ولی با مقاصد فرصت طلبانه انجام نگیرد، نیازی به مخفی نمودن آن از سوی مدیران شرکت‌ها نمی‌باشد، بنابراین تاثیری بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ندارد، از سوی دیگر ممکن است تفسیر دیگری نیز وجود داشته باشد به طوری که گاهی این معاملات با شرایط برابر با سایر معاملات صورت می‌گیرد و گاهی نیز با توجه به اطلاعات محرمانه‌ای که مدیریت دارد این معاملات را به نفع شرکت تشخیص می‌دهد، از اینرو همواره انگیزه‌های فرصت طلبانه پشت این معاملات نیست.

نتایج نشان می‌دهد معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته باعث کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی نمی‌شود. به طوری که کانگ و همکاران (۲۰۱۶؛ ۷) بیان می‌کنند که شرکت‌ها از انعطاف‌پذیری بیشتری در شرایط معامله و گزارشگری مالی معاملات غیرنقدی نسبت به معاملات نقدی با اشخاص وابسته برخوردارند و پنهان کردن جزئیات معامله در معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته نسبت به معاملات نقدی با اشخاص وابسته آسان‌تر است؛ بنابراین احتمال بیشتری دارد که معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته منجر به فعالیت‌های زیرزمینی یا مخفیانه شود؛ بنابراین شرکت‌ها انگیزه بیشتری برای انجام معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته دارند که منجر به تولید اطلاعات حسابداری با قابلیت مقایسه کمتر می‌شوند. از سوی دیگر، به دلیل ماهیت اختیاری معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته، این‌گونه معاملات، بیشتر مورد بررسی قانونی قرار می‌گیرند. دلیل احتمالی نبود ارتباط بین معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی این است که شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، از معاملات غیرنقدی با اشخاص وابسته جهت انجام فعالیت‌های با انگیزه‌های فرصت طلبانه کمتر استفاده می‌کنند و شاید هدف غایی این معاملات برای

مدیران بیشتر خروج نقدینگی با انگیزه‌های فرصت طلبانه می‌باشد، لذا به معاملات با اشخاص وابسته غیر نقدی برای فرصت طلبی اقبال نشان نمی‌دهند.

همچنین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که معیار دوم معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته باعث کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌شود. به طوری که کانگ و همکاران (۲۰۱۶؛ ۱۹) بیان کردند معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته ابزاری برای فعالیت‌های زیرزمینی می‌باشند و همچنین آزادی اختیار بیشتری را برای مدیریت فراهم می‌کنند که منجر به کاهش قابلیت مقایسه اطلاعات حسابداری می‌شوند؛ بنابراین بایستی قانون‌گذاران و سرمایه‌گذاران نظارت بیشتری بر وقوع این گونه معاملات و افشای آن‌ها داشته باشند. معیار دوم معاملات غیر عملیاتی با اشخاص وابسته شامل مجموع اسناد دریافتی و پرداختی و سایر دریافتی‌ها و پرداختی‌ها می‌باشد و وجود ارتباط منفی بین معیار دوم معاملات غیر عملیاتی با قابلیت مقایسه نشان دهنده این است که معاملات غیر عملیاتی فرصت طلبانه از طریق این حساب‌ها در شرکت‌های ایرانی صورت می‌گیرد که باعث کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌شوند.

انتخاب مؤسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت، معاملات با اشخاص وابسته را کاهش می‌دهند (بنوری و همکاران، ۲۰۱۵؛ ۳۰) و همچنین نبات دوست باغمیشه و محمدزاده سالطه (۱۳۹۵) نشان دادند که شرکت‌هایی که دارای حسابرس باکیفیت می‌باشند قابلیت مقایسه بالایی دارند؛ بنابراین انتظار می‌رود که حضور مؤسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تأثیرگذار باشد؛ اما در پژوهش حاضر نتایج نشان می‌دهد که اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تأثیر ندارد. با توجه به اینکه فرانسیس^{۱۸} و همکاران (۲۰۱۴؛ ۶۰۵) و رهنمای رودپشتی و همکاران (۱۳۹۴؛ ۲۹) بیان کردند که شرکت‌هایی که توسط مؤسسات حسابرسی متفاوت، حسابرسی می‌شوند از قابلیت مقایسه پایینی برخوردارند؛ بنابراین احتمال دارد به دلیل حسابرسی شدن صورت‌های مالی شرکت‌های ایرانی توسط مؤسسات حسابرسی با سبک حسابرسی متفاوت، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی کاهش یابد و کشف معاملات غیرقانونی با اشخاص وابسته کاهش می‌یابد؛ بنابراین حضور مؤسسات حسابرسی بزرگ و باکیفیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تأثیر معناداری نداشته باشد، لذا ممکن است دلیل عدم تأثیر گذاری این متغیر، این باشد که انتخاب مؤسسات حسابرسی با کیفیت با انگیزه‌های دیگری غیر از نظارت بر رفتارهای فرصت طلبانه از طریق معاملات با اشخاص وابسته در ایران انجام می‌گردد.

علاوه بر این، نتایج وجود رابطه مثبت بین اندازه شرکت و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را اثبات می‌کند که بدین معنی است که قابلیت مقایسه اطلاعات حسابداری شرکت‌های بزرگ‌تر، بیشتر است که این یافته با نتایج تحقیق دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) مطابقت می‌کند. نسبت اهرمی رابطه منفی با قابلیت مقایسه صورت‌های مالی دارد به طوری که شرکت‌های دارای اطلاعات حسابداری با قابلیت

مقایسه کمتر، از آزادی عمل مدیریت در گزارشگری مالی و اهرم مالی بالاتری برخوردارند (دی فوند و همکاران ۱۹۹۴، ۱۹۰؛ ۱۷۰؛ سوئی ۱۹۹۴، ۲۰؛ ۳۰۱). انحراف استاندارد سود سالیانه دارای رابطه منفی با قابلیت مقایسه می‌باشد که نشان‌دهنده این است شرکت‌های دارای نوسان سود بیشتر از قابلیت مقایسه کمتری برخوردارند (کانگ و همکاران، ۲۰۱۶؛ ۱۰). از سوی دیگر یافته‌های این پژوهش وجود رابطه منفی بین اقلام تعهدی اختیاری و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌باشد که مطابق با یافته‌های سون (۲۰۱۱؛ ۲۱۸) می‌باشد که بیان می‌کند قابلیت مقایسه سازوکاری برای کاهش اختیار عمل مدیریت در گزارشگری مالی می‌باشد.

با توجه به اهمیت مبلغ، نوع و محتوای معاملات با اشخاص وابسته از منظر قانونی (ماده ۱۲۹ قانون تجارت) و استانداردهای حسابداری و حسابرسی، به قانون‌گذاران و استانداردارگذاران پیشنهاد می‌شود سازو کاری برای ارزیابی و سنجش این معاملات برای گروه های مختلف مانند سرمایه گذاران و اعتباردهندگان و حسابرسان ارایه نمایند. همچنین پیشنهاد می‌گردد سایر معاملات با اشخاص وابسته مانند تضمینات ارائه شده به اشخاص وابسته و تضمینات دریافت شده از اشخاص وابسته و وام های دریافتی اعطایی اشخاص وابسته و معاملات اجاره با اشخاص وابسته و خرید و فروش سهام با اشخاص وابسته و ... را جهت کشف فعالیت های مخفیانه و فرصت طلبانه مورد توجه قرار دهند.

با توجه به اینکه پژوهش‌های اندکی در ایران در رابطه با عوامل مؤثر بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و همچنین معاملات با اشخاص وابسته صورت گرفته است و هنوز خلأ شواهد تجربی در این زمینه بسیار مشهود است لذا در راستای موضوع پژوهش حاضر، به محققان آینده موضوعات زیر پیشنهاد می‌شود: ۱- بررسی رابطه بین چسبندگی هزینه‌ها و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی ۲- بررسی رابطه بین پایداری سود و معاملات با اشخاص وابسته ۳- بررسی تأثیر تخصص حسابرس بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی.

این پژوهش نیز همانند پژوهش‌های تجربی مشابه دارای محدودیت‌هایی بوده است. به دلیل عدم انتشار صورت‌های مالی سه‌ماهه برخی شرکت‌ها در سال‌های مختلف این شرکت‌ها از نمونه پژوهش حذف شدند که در غیر این صورت فرضیه‌های پژوهش در نمونه وسیع‌تری مورد آزمون قرار می‌گرفتند. همچنین برخی از صورت‌های مالی سه‌ماهه، حسابرسی نشده بودند که نسبت به صحت این اطلاعات تردید وجود داشت.

یادداشت‌ها

- | | |
|--------------------|----------------------|
| 1-Chercop | 11- Bertrand et al. |
| 2-Riccardi | 12- Bennouri et al. |
| 3-Hwang et al. | 13- Klein |
| 4-Kang et al. | 14-DeFond and Park |
| 5-Habib et al. | 15- Kothari at el |
| 6-De Franco et al. | 16-Jian and Wong |
| 7-Peterson | 17- Gorden and Henry |
| 8-Pizzo | 18- Francis et al |
| 9- Sohn | 19- De Fond et al. |
| 10- Chen et al. | 20- Sweeney |

کتاب‌نامه

۱. حاجیها، زهره. چناری بوکت، حسن. (۱۳۹۶). قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و مدیریت واقعی سود، پژوهش‌های حسابداری مالی: ۹ (۳): ۳۳-۴۸.
۲. رحمانی، علی. قشقایی، فاطمه. (۱۳۹۶). رابطه قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با مدیریت سود واقعی و تعهدی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی: ۲۴(۴): ۵۲۷-۵۵۰.
۳. رهنمای رودپشتی، فریدون. وکیلی فرد، حمیدرضا. لک، فضل اله. محسنی، عبدالرضا. (۱۳۹۴). سبک حسابرس و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، مجله حسابداری مدیریت: ۸(۲۵): ۲۹-۴۷.
۴. سرلک، نرگس. اکبری، مینا. (۱۳۹۲). رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی: ۲۰(۴): ۷۷-۹۲.
۵. صفری گرایلی، مهدی. نجفیان، خدیجه. (۱۳۹۶). معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی: آزمون تجربی نظریه تضاد منافع، مجله حسابداری مدیریت: ۱۰(۳۵): ۷۷-۹۰.
۶. صفری گرایلی، مهدی. کیا، علی. (۱۳۹۶). قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، مدیریت سود تعهدی و مدیریت واقعی سود، دانش حسابداری مالی: ۴(۲): ۱۱۵-۱۳۷.
۷. کامیابی، یحیی. اسکو، وحید. بوژ مهرانی، احسان. (۱۳۹۶). تأثیر اخبار خوب و بد بر رابطه بین افشای اطلاعات مربوط به معاملات با اشخاص وابسته و واکنش بازار، دانش حسابداری مالی: ۴(۲): ۹۵-۱۱۴.
۸. کرمی، غلامرضا. داوری نژاد، اعظم. تحریری، آرش. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین مدیریت سود واقعی و مدیریت سود حسابداری به‌منظور هموارسازی سود، مجله مطالعات تجربی حسابداری مالی: ۱۸(۳۱): ۶۱-۷۶.
۹. نبات دوست باغمیشه، محمدحسین. محمد زاده ساطه، حیدر. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، دانش حسابرسی: ۱۵(۶۲): ۱۵۹-۱۷۶.
۱۰. واعظ، سید علی. انواری، ابراهیم. بنافی، محمد. (۱۳۹۵). تأثیر ساختار مالکیت بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و کارایی سرمایه‌گذاری، فصلنامه حسابداری مالی: ۸(۳۱): ۱۰۱-۱۳۲.

11. Riccardi, L. (2016). Accounting Standards for Business Enterprises No.36_Related Party Disclosures, China Accounting Standards, Springer, Singapore.
12. Bennouri, M. Nekhili, M. and Touren, P. (2015). Does Auditor Reputation “Discourage” Related-Party Transactions? The French Case, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*: 34(4): 1-32.
13. Bertrand, M., P. Mehta, and S. Mullainathan. (2002). Ferreting out Tunneling: An Application to Indian Business Groups, *Quarterly Journal of Economics* :117(1):121-148.
14. Chircop, J., Collins, D., Hess, L. (2016). Accounting Comparability and Corporate Innovative Efficiency, available at: <http://ssrn.com/abstract=2810448>.
15. Collins, D., and S. Kothari. (1989). An Analysis of Inter-temporal and Cross-Sectional Determinants of Earnings Response Coefficients, *Journal of Accounting and Economics*: 11 (3): 143–181.
17. De Franco, G, S. Kothari, and R. Verdi. (2011). The Benefits of Financial Statement Comparability, *Journal of Accounting Research*: 49 (4): 895–931.
18. DeFond, M, and J. Jiambalvo. (1994). Debt Covenant Violation and Manipulation of Accruals, *Journal of Accounting and Economics*:17(1-2): 145–176.
19. DeFond, M, and C. Park. (1997). Smoothing Income in Anticipation of Future Earnings, *Journal of Accounting and Economics*: 23(2):115-139.
20. Francis, J.R., I. Pinnuck, and O. Watanabe. (2014). Auditor Style and Financial Statement Comparability, *The Accounting Review*: 89(2): 605-633.
21. Gordon, E, and E. Henry. (2005) . Related Party Transactions and Earnings Management. Working Paper. Rutgers University.
22. Habib, A, Hasan, M, Alhadi, A. (2017). Financial Statement Comparability on Corporate Cash Holdings, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*:13(3): 304-321.
23. Habib, A, Muhammadi, a, Jiang, H. (2017). Political Connections and Related Party Transactions: Evidence from Indonesia, *The International Journal of accounting*: 52(1):45-63.
24. Hwang, N. Chiou, J. Wang, Y. (2013). Effect of disclosure regulation on earnings management through related-party transactions: Evidence from Taiwanese firms operating in China, *Journal Account Public Policy*: 32(4): 292-313.
25. Jian, M., and T. Wong. (2003) .Earnings Management and Tunneling through Related Party Transactions: Evidence from Chinese Corporate Groups. Working Paper, Nanyang Technological University and Hong Kong University.
26. Kang, M., Lee, M., Lee, H., Park, J. (2016). Related-party transactions and financial statement comparability: evidence from South Korea, *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*: 23(2): 224-252.
27. Klein, A. (2002). Audit Committee, Board of Director Characteristics, and Earnings Management, *Journal of Accounting and Economics*: 33(3):375-400.
28. Kothari, S., A. Leone, and C. Wasley. (2005.) Performance Matched Discretionary Accrual Measures, *Journal of Accounting and Economics*: 39(1): 163–197.

29. Peterson, K., Schmardebeck, R., Wilks, T.J. (2015). The earning quality and information processing effects of accounting consistency, *The Accounting Review*: 90(6): 2483-2514.
30. Pizzo, M. (2013). Related party transactions under a contingency perspective, *Journal of Management and Governance*: 17(2): 310-330.
31. Sohn, B. (2011). The Effect of Accounting Comparability on Earnings Management, Working Paper. City University of Hong Kong.
32. Sweeney, A. (1994). Debt-Covenant Violations and Manager's Accounting Responses, *Journal of Accounting and Economics*: 17 (2): 281-308.

پیوست- آزمون حساسیت

متغیر وابسته: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی					
متغیر	علامت مورد انتظار	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۵۱۸	۰/۰۰۰۴۲۶	۳/۵۶۶۰۹۳	۰/۰۰۰۴
تغییرات ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۰۳۶۹	۰/۰۰۰۵۴۰	۰/۶۸۳۸۰۲	۰/۴۹۴۴
انحراف استاندارد ارزش کل معاملات با اشخاص وابسته	-	۵/۳۰E-۰۵	۰/۰۰۰۱۱۲	۰/۴۷۲۱۳۸	۰/۶۳۷۰
معاملات غیر نقدی با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۳۱۲	۰/۰۰۰۶۰۴	۰/۰۳۰۳	۰/۰۳۰۳
معاملات نقدی با اشخاص وابسته	-	۰/۰۰۱۶۲۴	۰/۰۰۰۵۲۰	۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۱۹
معیار نخست معاملات عملیاتی	-	-۰/۰۰۰۵۷۸	۰/۰۰۰۴۴۶	-۱/۲۹۶۴۷۲	۰/۱۹۵۳
معیار دوم معاملات عملیاتی	-	۰/۰۰۱۰۸۲	۰/۰۰۰۶۳۱	۱/۷۱۳۵۱۹	۰/۰۸۷۲
معیار سوم معاملات عملیاتی	-	۷/۶۵E-۰۵	۰/۰۰۰۱۱۳	-۰/۶۷۶۰۱۱	۰/۴۹۹۳
معیار نخست معاملات غیر عملیاتی	-	۰/۰۰۱۰۳۷	۰/۰۰۳۵۵۶	۰/۲۹۱۵۲۶	۰/۷۷۰۸
معیار دوم معاملات غیر عملیاتی	-	۵۳/۳۱E	۰/۰۰۱۲۰۱	-۰/۰۴۴۲۰۵	۰/۹۶۴۸
معیار سوم معاملات غیر عملیاتی	-	-۰/۰۰۷۹۵۳	۰/۰۰۵۱۸۵	-۱/۵۳۳۷۵۲	۰/۱۲۵۷
معاملات با اشخاص وابسته	-	-۰/۰۰۰۲۰۶	۰/۰۰۰۳۶۶	-۰/۵۶۲۴۲۸	۰/۵۷۴۰
اندازه موسسه حسابرسی	؟	-۰/۰۰۱۳۸۹	۰/۰۰۰۸۳۴	-۱/۶۶۶۷۳۹	۰/۰۹۶۱
معاملات با وابسته × اندازه موسسه حسابرسی	؟	۰/۰۰۲۴۱۷	۰/۰۰۱۴۶۵	۱/۶۴۹۱۲۶	۰/۰۹۹۶
اندازه شرکت سودآوری	+	۰/۰۰۰۱۵۳	۰/۰۰۰۱۸۶	۰/۵۵۷۱۴۷	۰/۰۲۵۲
نسبت اهرمی	+	-۰/۰۰۰۴۹۵	۰/۰۰۰۶۸۸	-۰/۶۸۶۳۸۵	۰/۶۱۵۶
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	-۰/۰۰۱۵۵۸	۰/۰۰۰۵۶۰	-۲/۷۴۶۸۰۲	۰/۰۰۱۲
ارزش بازار به ارزش دفتری	-	۳/۱۰E-۰۶	۱/۹۶E-۰۶	۱/۷۱۵۹۷۵	۰/۰۰۰۰
اقدام تعهدی اختیاری	-	-۰/۰۰۰۹۶۶	۰/۰۰۰۵۸۵	-۱/۶۷۷۸۳۸	۰/۰۱۲۱
نرخ رشد فروش	-	-۰/۰۰۰۲۱۶	۰/۰۰۰۳۸۸	-۰/۵۹۳۵۵۳	۰/۷۷۴۳
انحراف استاندارد سود	-	-۰/۰۰۰۸۰۱	۰/۰۰۰۴۱۲	-۱/۶۶۶۸۸۷	۰/۰۰۰۵

معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪